

6. Dimensió de gènere en la construcció de pau

- 71 països van patir greus desigualtats de gènere, destacant particularment 31 casos, concentrats principalment a Àfrica i l'Orient Mitjà.
- Durant l'any 2010 es va constatar la utilització de la violència sexual com a arma de guerra en contextos de conflicte armat i tensió, destacant per la seva especial gravetat la RD Congo.
- El secretari general de l'ONU va nomenar Margot Wallström la seva representant especial sobre la violència sexual en els conflictes armats.
- Organitzacions de dones van impulsar el Tribunal Internacional sobre Crims contra les Dones de Myanmar, que va servir per donar visibilitat a les formes de violència que pateixen les dones.
- 16 països de l'Àfrica Occidental van signar la Declaració de Dakar per la qual es van comprometre a implementar la resolució 1325, que va complir el seu desè aniversari.
- La RD Congo, Rwanda, Sierra Leone, Canadà, les Filipines, el Nepal, Bòsnia i Hercegovina, Estònia i França aproven plans nacionals d'acció per a la implementació de la resolució 1325.
- L'Assemblea General va aprovar la creació d'ONU Dones, que coordinarà les agències ja existents dedicades a l'equitat de gènere i la defensa dels drets de les dones.

En aquest capítol s'analitzen les diverses iniciatives que, des de l'àmbit de Nacions Unides i de diferents organitzacions i moviments internacionals, s'estan duent a terme pel que fa a la construcció de la pau des d'una perspectiva de gènere.¹ Aquesta perspectiva de gènere permet veure quins són els impactes diferenciats dels conflictes armats sobre les dones i sobre els homes, però també en quina mesura i de quina manera participen unes i altres en la construcció de pau i quines són les aportacions que les dones estan fent a aquesta construcció. El capítol està estructurat en tres blocs principals: el primer fa una avaluació de la situació mundial pel que fa a les desigualtats de gènere mitjançant l'anàlisi de l'Índex d'Equitat de Gènere (IEG); en segon lloc, s'analitza la dimensió de gènere en l'impacte dels conflictes armats i tensions; l'últim apartat està dedicat a la construcció de la pau des d'una perspectiva de gènere. Al principi del capítol s'adjunta un mapa en què apareixen assenyalats aquells països amb greus desigualtats de gènere segons l'IEG.

6.1. Desigualtats de gènere

L'Índex d'Equitat de Gènere² (indicador n. 9 i n. 10)³ mesura l'equitat de gènere a partir de tres dimensions: educació (alfabetització i matriculació en tots els nivells educatius), activitat econòmica (ingressos i taxes d'activitat) i apoderament (participació en càrrecs electes i tècnics). La importància d'aquest indicador és que es tracta d'un dels pocs que no es limita simplement a desagregar la informació per sexes, sinó a analitzar aquesta informació a partir de les relacions de desigualtat que s'estableixen entre homes i dones. És a dir, es tracta d'un indicador sensible al gènere.⁴

1. El gènere és la categoria analítica que posa de manifest que les desigualtats entre homes i dones són un producte social i no un resultat de la naturalesa, evidenciant la seva construcció social i cultural per distingir-les de les diferències biològiques dels sexes. El gènere pretén donar visibilitat a la construcció social de la diferència sexual i a la divisió sexual del treball i el poder. La perspectiva de gènere busca evidenciar que les diferències entre homes i dones són una construcció social producte de les relacions de poder desiguals que s'han establert històricament en el sistema patriarcal. El gènere com a categoria d'anàlisi té l'objectiu de demostrar la naturalesa històrica i situada de les diferències sexuals.
2. Control Ciutadà. *Índex d'equitat de gènere 2009*. Montevideo: Social Watch, 2009. <<http://www.socialwatch.org/es>>.
3. Vegeu l'annex 1 (Taula de països i indicadors i descripció dels indicadors).
4. Mentre que les estadístiques desagregades per sexe proporcionen informació factual sobre la situació de la dona, un indicador sensible al gènere proporciona evidència directa de l'estatus de la dona respecte a un determinat estàndard o a un grup de referència, en aquest cas els homes. Schmeidl, Susan i Eugenia Piza-Lopez, *Gender and Conflict Early Warning: A Framework for Action*, International Alert, 2002. <<http://www.international-alert.org/publications/pub.php?p=80>>.

Taula 6.1. Països amb greus desigualtats de gènere

Països amb un IEG entre 50 i 60 ¹		
Albània ²	Ghana	Nicaragua
Algèria	Guatemala	S. Vincent i les Grenadines
Angola ³	Guyana	Senegal
Armènia	Indonèsia	Síria
Azerbaidjan	Iran	Sri Lanka
Bangladesh	Japó	Surinam
Burkina Faso	Kenya	Tadjikistan
Camerun	Lao, RPD	Tunísia
Cap Verd	Malàisia	Uzbekistan
Corea, Rep. de	Mali	Vanuatu
Emirats Àrabs Units	Malta	Zàmbia
Etiòpia	Maurici	Zimbabwe
Gabon	Mauritània	
Gàmbia	Nepal	

Països amb un IEG inferior a 50		
Àrabia Saudita	Índia	República Centreafricana
Bahrain	Jordània	Salomó, Illes
Benín	Kuwait	Samoa
Congo, Rep. de	Líban	São Tomé i Príncipe
Côte d'Ivoire	Marroc	Sierra Leone
Djibouti	Níger	Sudan
Egipte	Nigèria	Swazilàndia
Eritrea	Oman	Togo
Guinea Bissau	Pakistan	Turquia
Guinea Equatorial	Qatar	Txad
Iemen		

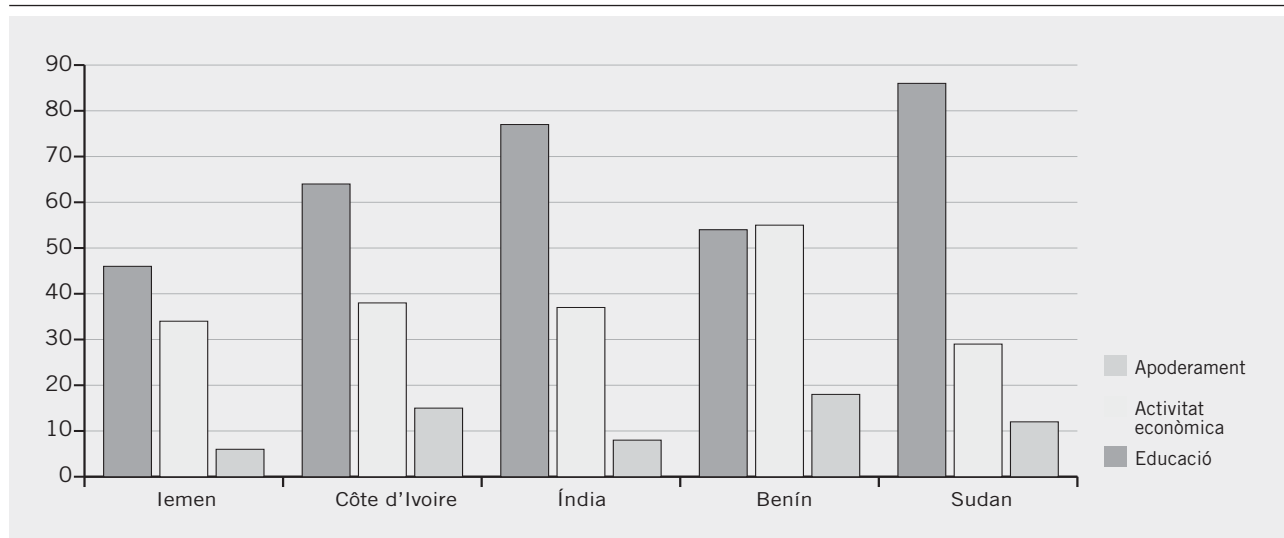
1. L'IEG estableix un valor màxim de 100 que indicaria una situació d'equitat plena. S'ha pres com a referència el número 60 ja que aquesta és la mitjana mundial.
2. Els països apareixen classificats per ordre alfabètic.
3. En **negreta** s'assenyalen els països amb un o més conflictes armats actius i en *cursiva* els països amb una o més tensions actives durant el 2010.

Font: Elaboració pròpia a partir de l'IEG 2009.

Encara que l'IEG no aborda totes les facetes de l'equitat de gènere, sí permet assenyalar **que la situació de les dones va ser greu en 71 països el 2009, i especialment greu en 31 casos, concentrats principalment a Àfrica i l'Orient Mitjà.**⁵ Aquesta xifra va augmentar respecte als 67 que es van comptabilitzar el 2008. Cal afegir que d'acord amb les dades recopilades en aquest indicador, **cap país del món ha aconseguit la plena equitat en matèria de gènere**, ja que el país amb un IEG més elevat (Suècia), va assolir un valor de 88 en una escala en la qual el número 100 representaria la igualtat total entre homes i dones en les tres dimensions apuntades. Com ja va passar en anys anteriors, els avenços s'han registrat sobretot en els àmbits d'educació i activitat econòmica –sense que cap país hagi aconseguit l'equitat plena en cap dels àmbits per separat–, però pel que fa a l'apoderament s'han registrat retrocessos a escala global. D'aquesta manera, mentre en l'àmbit educatiu un 70% dels països ha registrat valors superiors al 90%, respecte a l'apoderament, menys d'un 8% dels països ha obtingut valors superiors al 60% en aquesta dimensió.

L'anàlisi que s'obté creuant les dades d'aquest indicador amb el dels països que es troben en situació de conflicte armat revela que deu dels països en què es dona aquesta situació de gravetat en termes d'equitat de gènere tenien un o diversos conflictes armats el 2010. Cal puntualitzar que no hi ha dades sobre equitat de gènere per a sis dels països on hi ha un o més conflictes armats –l'Afganistan, l'Iraq, Myanmar, Palestina, la RD Congo i Somàlia. Això implica que 15 dels 30 conflictes armats actius en finalitzar el 2010 es van produir en països on hi havia greus desigualtats de gènere i que sis d'aquests conflictes tenien lloc en països sobre els quals no hi ha dades disponibles. Així, al voltant del 50% dels conflictes armats pels quals existien dades sobre equitat de gènere van tenir lloc en context-

Gràfic 6.1. Països amb pitjor IEG

Font: Elaboració pròpia a partir de l'IEG 2009.

5. Aquesta classificació és responsabilitat de l'autora d'aquest estudi, no de Control Ciutadà, i considera una situació greu en termes d'equitat de gènere tots els països que presenten xifres iguals o inferiors al 60%.

tos amb greus desigualtats de gènere. Només en sis països en què existia un o més conflictes armats, les xifres d'equitat de gènere no entraven dins dels llindars de gravetat establerts en aquest informe –Colòmbia, les Filipines, Israel, Rússia, Tailàndia i Uganda. Aquesta realitat coincidiria amb les tesis que defensen algunes autors que apunten que la inequitat de gènere en un país eleva les probabilitats que aquest experimenti un conflicte armat de caràcter intern.⁶ A més, en 38 dels països amb greus desigualtats hi havia una o més situacions de tensió. Això significa que almenys 47 de les 83 tensions actives durant l'any 2010 van transcórrer en països en què existien greus desigualtats de gènere, fet que suposa un 57% de les tensions per a les quals existien dades.⁷

Un altre fet que es desprèn de l'anàlisi de l'IEG 2009 és que els països més desiguals des del punt de vista del gènere són els que menys avenços van registrar si es compara amb anys anteriors, la qual cosa va contribuir a ampliar la distància entre els països més i menys equitatius. En total, 45 països dels quals es disposa de dades van retrocedir en el seu IEG pel que fa als valors de 2004.⁸ Entre ells, en cinc països hi havia conflictes armats i en 22 contextos de tensió l'any 2010.

Taula 6.2. Països que han retrocedit en el seu IEG respecte a l'any 2004

Albània ¹	Eslovènia	Qatar
<i>Angola</i> ²	<i>EUA</i>	R. Centreafricana
<i>Azerbaidjan</i>	Gabon	Rep. Txeca
Bahrain	Gàmbia	Rússia
<i>Bangladesh</i>	<i>Geòrgia</i>	<i>Senegal</i>
Benín	Ghana	<i>Sri Lanka</i>
Botswana	<i>Indonèsia</i>	Sudan
Camerun	Jamaica	Suïssa
Canadà	<i>Kenya</i>	Surinam
<i>Corea, Rep. de</i>	Malàisia	<i>Swazilàndia</i>
<i>Côte d'Ivoire</i>	Maldives	<i>Tadjikistan</i>
Dinamarca	<i>Marroc</i>	<i>Tunísia</i>
<i>Egipte</i>	Nicaragua	Turquia
<i>Eritrea</i>	Nigèria	<i>Uzbekistan</i>
Eslovàquia	Polònia	<i>Zimbabue</i>

1. Els països apareixen classificats per ordre alfabètic.

2. En **negreta** s'assenyalen els països amb un o més conflictes armats actius i en *cursiva* els països amb una o més tensions actives durant el 2010.

Font: Elaboració pròpia a partir de l'IEG 2009.

6.2. L'impacte de la violència i els conflictes des d'una perspectiva de gènere

En aquest apartat s'aborda la dimensió de gènere en el cicle del conflicte, especialment amb referència a la violència contra les dones. Els conflictes armats són fenòmens amb una dimensió de gènere important. En

primer lloc, mitjançant l'anàlisi de gènere es desmunta la tradicional visió dels conflictes armats com a realitats neutres i es posa en qüestió el fet que la gènesi dels conflictes armats sigui independent de les estructures de poder en termes de gènere que es donen en una determinada societat. En segon lloc, des d'aquesta perspectiva també es plantegen seriosos dubtes sobre les afirmacions que pretenen homogeneïtzar les conseqüències dels conflictes sense tenir en compte la dimensió i les desigualtats de gènere.

a) Violència sexual com a arma de guerra

La violència sexual és una arma de guerra àmpliament estesa en la pràctica totalitat dels conflictes armats que transcorren en l'actualitat i la seva utilització implica la intenció de causar un impacte en el teixit social de les comunitats que es veuen afectades per aquest crim de guerra, a més d'un dany no fàcilment reparable en les dones que la pateixen. Especialment des de l'any 2008, la violència sexual ha passat a ser un tema clau en l'agenda internacional sobre la dimensió de gènere en els conflictes armats, després de l'aprovació de la resolució 1820 del Consell de Seguretat de l'ONU. Al llarg de l'any 2010 es van produir nombroses denúncies sobre la utilització de la violència sexual en context de conflicte armat o tensió social i política; va destacar per la seva gravetat la RD Congo. També cal subratllar l'escalada de violència que va tenir lloc a Kirguizistan, on es van registrar nombrosos casos de violència sexual.

Al continent africà, la RD Congo va continuar encapçalant la llista de països on la violència sexual va adquirir nivells endèmics. Nacions Unides va assenyalar que **303 dones havien estat víctimes de la violència sexual a la província de Kivu Nord durant diversos atacs perpetrats entre el 30 de juliol i el 2 d'agost per insurgents pertanyents a les FDLR rwandeses**, amb la col·laboració de la milícia local Mai-Mai Cheka. L'ONG International Medical Corps va denunciar el que va passar a l'estiu, però nombrosos indicis apunten que Nacions Unides tenia constància de la presència de forces rebels a la zona. La MONUSCO va rebre nombroses crítiques per la seva incapacitat a l'hora de protegir les víctimes d'aquests atacs, malgrat el seu coneixement sobre la presència d'insurgents a la zona. El secretari general adjunt de l'ONU per al manteniment de la pau, Atul Khar, encarregat d'investigar els fets, va comparèixer al costat de la representant especial del secretari general de l'ONU per a la violència sexual en els conflictes armats, Margot Wallström, i va reconèixer els errors cometos per Nacions Unides i va recomanar la imposició de sancions als líders de les FDLR. Wallström va assenyalar que no es va tractar d'atacs aïllats, sinó que formaven part d'un pla sistemàtic de violacions i saquejos. La mateixa Wallström va ser qui, a mitjan octubre, va traslladar al Consell de Seguretat la informació, confirmada per la MONUSCO, que les dones que havien patit abusos sexuals per part de la insurgència a l'estiu po-

6. Caprioli, Mary. «Gender equality and state aggression: the impact of domestic gender equality on state first use of force». *International Interactions*, vol. 29, núm 3. p. 195-214, juliol-setembre. Nova York/ Oxford: Routledge, 2003.

7. Aquest percentatge només té en compte els països inclosos en l'Índex de Control Ciutadà.

8. Control Ciutadà pren com a referència per mesurar l'avenç i el retrocés de l'IEG l'any 2004.

drien haver estat víctimes de nous abusos, aquesta vegada per part de l'Exèrcit (FARDC), la qual cosa va qualificar d'inacceptable. Wallström va demanar al Consell de Seguretat més recursos per a la MONUSCO per tal que pugui desenvolupar efectivament el seu mandat i protegir la població civil.

Cal destacar la informació publicada pel Fons de Nacions Unides per a la Població (UNFPA), que va constatar que **durant l'any 2009 almenys 8.000 dones van ser víctimes de la violència sexual en el marc del conflicte armat a la RD Congo.**⁹ L'UNFPA va assenyalar que els principals responsables de les violacions van ser els integrants del grup armat rwandès FDLR, tot i que membres de les Forces Armades congoleeses també van estar darrere de la violència sexual a les províncies de Kivu Nord i Sud. A més, tant Nacions Unides com l'organització nord-americana Enough Project van denunciar que les Forces Armades congoleeses eren també responsables del clima de violència sexual generalitzat al país. L'informe va assenyalar que la impunitat i la posició subordinada social i legal de les dones han afavorit un clima d'acceptació i tolerància generalitzada de la violència contra les dones en les àrees cada cop més militaritzades del país.

També en relació amb la RD Congo, Nacions Unides va investigar les denúncies per part d'ONG locals que van assegurar que centenars de persones expulsades d'Angola cap a aquest país haurien estat objecte de violència sexual, incloses violacions. Al voltant de 6.620 persones –la majoria d'origen congolès– es van instal·lar en dues àrees de Kasai Occidental entre setembre i octubre, i 322 més ho van fer a l'àrea de Tembo, després de ser expulsades pel país veí. Segons l'OCHA, els resultats d'una avaluació humanitària a Tembo van confirmar que 99 dones i 15 homes havien estat víctimes de violència sexual. **Un informe preliminar elaborat per treballadors humanitaris va assegurar que entre les persones desplaçades a Kasai Occidental, més de 600 van al·legar haver patit violència sexual.** Wallström va instar els governs d'Angola i la RD Congo a investigar els fets, que també van ser analitzats per Nacions Unides.

A **Zimbabwe**, l'organització AIDS-Free World va presentar l'informe *Electing to Rape: Sexual Terror in Mugabe's Zimbabwe*, on documenta **la campanya de violència sexual sistemàtica i organitzada contra dones seguidores del partit opositor MDC durant les eleccions de 2008.**¹⁰ L'informe va assenyalar que totes les dones que van prestar el seu testimoni per a la investigació eren simpatitzants de l'MDC i tots els perpetradors eren clarament identificables com a membres de la milícia integrada per joves del ZANU-PF (partit del president, Robert Mugabe) o veterans de guerra. Moltes de les dones van ser forçades a presenciar la tortura i/o assassinat de fami-

ars o marits i diverses d'elles van ser contagiades amb el VIH/sida. Encara que la campanya de violència sexual es va iniciar el 2007, la majoria de les violacions van tenir lloc entre els mesos de març i juny de 2008 i es van produir tant a les llars de les víctimes com en campaments de les milícies del ZANU-PF. A l'informe es recullen 380 casos de violacions, però s'estima que la xifra és molt més elevada arran del temor de nombroses víctimes a denunciar els fets o prestar el seu testimoni per a una investigació. AIDS-Free World presentarà un dossier legal davant el Tribunal Penal Internacional (TPI) per tal que la fiscalia pugui obrir una investigació sobre aquests fets.

300 dones van patir abusos sexuals durant quatre dies a la província de Kivu Nord a la RD Congo, la qual cosa va desencadenar dures crítiques contra la MONUSCO per la seva falta de reacció

Al continent asiàtic, en el transcurs dels enfrontaments comunitaris que van tenir lloc a Kirguizistan durant el mes de juny, es van constatar nombrosos episodis de violència sexual.¹¹ Les dones uzbekes van ser les víctimes principals d'aquesta violència, encara que no es disposa de xifres sobre la magnitud dels fets. A més de la violència sexual, alguns mitjans de comunicació van assenyalar que el 90% de la població desplaçada

com a conseqüència d'aquesta violència eren dones i menors.¹² A més, les dones desplaçades haurien estat sotmeses a diferents tipus d'abusos, com el pagament d'elevades quantitats de diners a personal militar per ser traslladades a les zones frontereres, i algunes, fins i tot, haurien estat retingudes per demanar el pagament de rescats als seus familiars a canvi de la seva posada en llibertat. També es van difondre informacions relatives a l'ús de dones d'avançada edat com a escuts humans per protegir d'agressions el president sortint. Després de la fi del règim soviètic, la situació de les dones al país, especialment pel que fa a la seva participació en la vida pública i política, s'ha deteriorat. Com a resposta a la violència sexual durant els enfrontaments de juny, UNIFEM va emetre una crida per valor de 670.000 dòlars per prestar assistència psicològica i suport a les supervivents d'aquesta violència. L'agència va establir un pla de resposta en coordinació amb diferents organitzacions de dones, mitjançant la posada en marxa de centres d'acollida i la prestació de diferents tipus d'ajuda, tant psicològica com de caràcter humanitari.

b) Resposta local i internacional davant la violència sexual com a arma de guerra

Com a resposta a la violència sexual com a arma de guerra, es van produir diferents iniciatives tant per part de la societat civil com d'instàncies governamentals o de Nacions Unides. **En l'àmbit internacional, el secretari general de l'ONU va nomenar Margot Wallström com a la seva representant especial per a la violència sexual en els conflictes armats**, d'acord amb el que estableix la resolució 1820. La nova representant, que anteriorment havia exercit els càrrecs de vicepresidenta

9. Vegeu el capítol 1 (Conflictes armats).

10. AIDS-Free World. *Electing to Rape: Sexual Terror in Mugabe's Zimbabwe*. Nova York: AIDS-Free World, desembre de 2009. <<http://www.aids-free-world.org/images/stories/Zimbabwe/zim%20grid%20screenversionfinal.pdf>>.

11. Vegeu el capítol 2 (Tensions).

12. Levy, Clifford J. «Ethnic Uzbeks Find Calm but Fear for Those Still Behind». *The New York Times*, 21 de juny de 2010. <<http://www.nytimes.com/2010/06/22/world/asia/22uzbek.html>>.

Quadre 6.1. L'efecte de la violència de gènere sobre nens i homes en contextos de conflicte armat

L'últim informe de l'UNFPA sobre *l'Estat de la Població Mundial 2010*¹³ posa l'accent en els efectes que té la violència de gènere en els homes i nens en contextos de conflicte armat. L'estudi, titulat *En temps de crisi les relacions entre els gèneres canvien contínuament*, considera que no es dona prou atenció a escala internacional a l'efecte específic que aquest tipus de violència té, també, sobre homes i nens, i remarca que la majoria de participants en la lluita mundial contra la violència de gènere coincideixen que es tracta d'un factor clau al qual cal donar més visibilitat.

La violència de gènere en contextos de conflicte pot afectar homes i nens de diverses maneres. Una d'elles és la violència directa per qüestions de gènere. Un exemple clar es va produir durant la guerra a Bòsnia i Hercegovina, en la dècada dels noranta, amb la massacre de Srebrenica que es va produir el juliol de 1995, en la qual van morir al voltant de 8.000 homes i nens a causa de l'atac perpetrat per unitats de l'Exèrcit de la República Srpska. Aquest assassinat massiu, segons l'UNFPA, mai no es va traduir en campanyes sostingudes per eliminar la violència contra els homes i els nens.

A Libèria s'estima que almenys un 30% dels homes han estat objecte d'abusos sexuals durant els anys d'inestabilitat política i de guerra civil al país. La Universitat de Makerere ha recopilat nombrosos testimonis de refugiats a Uganda procedents majoritàriament de la RD Congo que expliquen la violència específica que han patit els homes i nens en aquest conflicte, entre els quals destaquen principalment els abusos sexuals com a tipus de violència estesa contra aquest grup de població.

Més enllà de la violència directa, l'UNFPA posa l'accent en les conseqüències psicològiques que pateixen homes i nens de forma diferenciada, quan se'ls obliga a presenciar les agressions i violacions sexuals contra membres de la seva pròpia família (dones, filles, mares, germanes) amb la intenció de degradar-los psicològicament.

Segons remarca l'estudi, l'efecte de la violència de gènere en contextos de conflicte armat sobre els homes i nens es veu agreujat per aquesta invisibilitat, que ha tingut com a conseqüència la pràctica inexistència de campanyes internacionals de sensibilització. Al seu torn, s'ha traduït en una manca d'actuacions específiques per combatre les seqüeles d'aquesta violència de gènere. Segons l'UNFPA, a això se suma el fet que els homes, en general, es mostren molt més reticents a rebre ajuda externa, en comparació de les dones. Les frustracions i els traumes psicològics causats pels contextos de conflicte contribueixen –juntament amb altres factors com la pèrdua de la llar, la manca de treball o el desplaçament forçat– a crear noves problemàtiques, com l'alcoholisme i un augment de la violència domèstica. En aquest sentit, l'informe insisteix en la importància de donar més visibilitat a la problemàtica d'homes i nens quan s'analitzen les conseqüències dels conflictes des d'una perspectiva de gènere, com un factor clau de cara a aconseguir una solució duradora al conflicte.

de la Comissió Europea i comissària de Relacions Institucionals i Estratègia de Comunicació de la UE, va destacar que buscarà una acció més efectiva i coherent per posar fi a la violència sexual, i va assenyalar que no es tracta d'un tema d'interès només per a les dones, sinó d'una qüestió de drets humans. A més, Wallström va apuntar la necessitat que la comunitat internacional dugui a terme més accions per prevenir la violència, protegir els individus, castigar als perpetradors i reparar les víctimes.

Pel que fa a l'acció del **Tribunal Penal Internacional (TPI)** contra la violència sexual en contextos de conflicte armat, l'organització Women's Initiatives for Gender va organitzar un **Tribunal de Dones** durant la **celebració a Uganda de la Primera Conferència de Revisió de l'Estatut Roma del TPI**. L'objectiu d'aquest tribunal era donar visibilitat als danys que les dones i les nenes pateixen durant els conflictes armats, i també mostrar que els crims contra les dones són investigats i perseguits en menor mesura que altres crims de guerra. Les sessions del Tribunal de Dones, que es van centrar en aspectes com l'impacte de l'Estatut de Roma en les víctimes i les comunitats afectades, entre altres assumptes, van estar presidides per expertes internacionals, com la premi Nobel de la Pau Wangari Maathai o Elisabeth Rehn, presidenta del consell de direcció del Fons per a les Victimes del TPI. El Tribunal també **va iniciar el ju-**

dici contra l'exlíder de la RD Congo, Jean-Pierre Bemba Gombo, acusat de crims contra la humanitat i crims de guerra comesos a la R. Centreafricana entre el 2002 i el 2003, on l'acusat va utilitzar l'Exèrcit com a arma de violència sexual, pillatge i assassinat massiu de civils. Aquest judici és el primer del TPI en què les acusacions de violació sobrepassen de llarg el nombre d'assassinats. Segons Wallström, aquest és un signe que la violència sexual comença a ser tractada com una tàctica de guerra.

En l'àmbit local, van destacar nombroses iniciatives al **continent africà**. A **Libèria, el tribunal especialitzat en violència sexual i violència per motius de gènere** va atendre en el transcurs d'un any sis casos que es van admetre a tràmit. La jutgessa que presideix el tribunal, Evelina Quaqua, va assegurar que després de la fi de la guerra civil i la restauració del govern democràtic s'ha produït un augment del nombre de persones disposades a denunciar violacions sexuals i altres crims per motius de gènere, a causa de la progressiva conscienciació sobre els seus drets. L'organització no governamental liberiana Touching Humanity in Need of Kindness (THINK), que proporciona assistència psicosocial a les dones i les nenes que han patit abusos sexuals durant la guerra, considera que la denúncia davant la Policia o els tribunals dels delictes sexuals causa una gran commoció entre la població i contribueix a poc a

13. United Nations Populations Fund. *Estat de la Població Mundial 2010*. Nova York: UNFPA 2010. <<http://www.unfpa.org/swp/2010/web/es/index.shtml>>.

poc a erosionar la impunitat generalitzada davant d'aquest fenomen.

Organitzacions de dones de sis països africans –el **Sudan, Zimbabue, Rwanda, Burundi, Libèria i Guinea**–, sota el paraigua de Gender is My Agenda (GIMAC), **van demandar que s'investigués l'augment de la violència sexual contra les dones** que s'estava produint a la regió sudanesa de **Darfur**. Les representants de més de 40 ONG africanes van dur a terme aquesta petició durant la celebració de la cimera de la UA a Uganda al juliol.

Diverses organitzacions de la societat civil de **Kenya** van destacar la necessitat que els **casos de violència sexual, que van tenir lloc durant la crisi política que es va produir al país després de les eleccions del desembre de 2007, es portin davant dels tribunals**; van constatar així mateix que, de moment, no hi ha hagut la voluntat política d'investigar aquests crims. Tot i que institucions sanitàries van confirmar centenars de casos de violència sexual durant el període de forta tensió política, la Comissió d'Investigació sobre els fets gairebé no ha recollit evidències sobre aquesta violència. Durant els dies que van seguir a la celebració de les eleccions del 27 de desembre de 2007 a Kenya, es va produir una escalada de la violència que va causar almenys 1.500 víctimes mortals, i milers de persones van haver de desplaçar-se de manera forçada. Centenars de dones van ser víctimes d'aquesta violència, circumstàncies que estan essent documentades per diverses organitzacions de la societat civil amb l'objectiu que les víctimes puguin rebre justícia i els culpables siguin castigats. Només al Nairobi Women's Hospital es van atendre 650 dones que van patir violència sexual, una xifra que triplica aproximadament el nombre de persones habitualment ateses per aquest tipus de violència. No obstant això, les dones no van ser les úniques víctimes de la violència sexual, ja que homes i nens també van ser sotmesos a pràctiques com la circumcisió forçada i la castració.

Al continent americà, van destacar les iniciatives locals a **Guatemala**, on 14 anys després de la fi del conflicte armat que va enfrontar el Govern amb la guerrilla de la URNG, es va celebrar el **Tribunal Internacional de Consciència contra la violència sexual cap a les dones durant el conflicte armat intern**. Aquest Tribunal va ser promogut per diferents organitzacions de dones i de la societat civil i va comptar amb el suport de diverses agències de Nacions Unides. Diverses dones indígenes, que van ser les principals víctimes de la violència sexual durant el transcurs del conflicte armat, van presentar el seu testimoni. Més d'una dècada després dels acords de pau, la majoria dels crims de violència sexual continuen impunes i, en paral·lel, s'ha produït un increment de la violència contra les dones al país. Des de l'any 2000 gairebé 4.000 dones han estat assassinades, la majoria en

edats compreses entre els 13 i els 36 anys. El Tribunal va assenyalar que la violència sexual durant el conflicte armat intern es va cometre en paral·lel a altres delictes com el de genocidi i que els actes directament imputables a l'Estat van ser realitzats per funcionaris o empleats públics i agències estatals de forces de seguretat i militars. A més, va constatar que cap oficial o comandament mitjà de l'Exèrcit o de les forces de seguretat de l'Estat havia estat processat ni condemnat per aquestes violacions dels drets humans, fet que reforça la percepció que en la seva majoria les violacions comeses van ser el resultat d'una política d'ordre institucional, que va assegurar una impunitat que encara perdura. El Tribunal va reconèixer que, encara que la violència sexual no va ser emprada com a arma de guerra per part dels grups armats insurgents, va ser perpetrada per membres d'aquests grups aprofitant el context de guerra. La manca de resposta per part de l'Estat, en no investigar ni castigar aquests actes, garanteix la impunitat i la permissivitat social cap a la violència contra les dones. Per tot això, el Tribunal va exigir que s'investiguessin i es perseguissin aquests fets vinculats al conflicte armat i es portés a terme un procés de reparació de les víctimes.

c) Violència de gènere en contextos de tensió o conflicte armat

Al llarg del 2010 van destacar els casos de violència de gènere en contextos de tensió i conflicte armat a països com Haití, on aquests es van multiplicar arran de la crisi humanitària que va viure el país a causa del terratrèmol que va tenir lloc al gener, i en països com l'Afganistan, el Pakistan i l'Iraq, on aquesta violència de gènere es va continuar perpetrant.

Al continent americà, a **Haití**, després del terratrèmol que va devastar el país el gener de 2010 –i que va provocar la mort de 230.000 persones i va deixar sense llar un milió i mig més¹⁴ es va constatar un greu **augment de la violència sexual contra les dones, especialment contra aquelles que com a conseqüència del sisme residien als camps d'acollida**. Fins al gener de 2011, diverses associacions locals de dones havien denunciat 640 casos d'abusos sexuals des del terratrèmol, i 718 casos de violència de gènere entre gener i juny del mateix any.¹⁵ Segons l'UNFPA, la taxa anual d'embarassos a la zona metropolitana de Port-au-Prince va augmentar del 4% al 12%, i segons aquesta organització en un 1% d'aquests casos es va produir violència sexual.¹⁶ La violència sexual es va veure exacerbada per la crisi de seguretat que va patir el país després del terratrèmol, com també per la manca de capacitat governamental i la inacció davant d'aquesta violència. Les condicions de vida en aquests campaments també van afavorir la violència sexual: manca d'il·luminació, d'instal·lacions sanitàries

14. Vegeu el capítol 4 (Crisis humanitàries).

15. Davis, Lisa, et al. *Our Bodies Are Still Trembling: Haitian Women's Fight Against Rape*. Boston: Institute for Justice & Democracy in Haiti i Bureau des Advocats Internationaux, juliol de 2010. <<http://ijdh.org/wordpress/wp-content/uploads/2010/07/Haiti-GBV-Report-Final-Compressed.pdf>>.

16. Primera, Maye. «Los embarazos se disparan en Haití». *El País*, 24 de novembre de 2010. <http://www.elpais.com/articulo/internacional/embarazos/disparan/Haiti/elpepiint/20101124elpepiint_12/Tes>.

privades i de botigues, així com la pràctica inexistència de patrulles policials en aquests emplaçaments.

A Àsia, tant a l'Afganistan com al nord-oest del Pakistan, va destacar la destrucció de centenars d'escoles, principalment femenines. **A l'Afganistan, centenars de centres educatius han estat atacats en diverses províncies del país al llarg dels últims anys.** Durant el 2010, es van destruir almenys 60 escoles i van ser habituals els casos d'atacs amb àcid a les nenes que assistien a classe al sud, i també, en menor mesura, a Kabul, segons va assegurar un portaveu del Ministeri d'Educació afganès. També es van produir diversos casos d'enverinament al llarg de l'any en diferents escoles femenines amb gasos tòxics, que no van causar víctimes mortals.¹⁷ L'organització no governamental CARE va documentar, entre el 2006 i el 2008, un total de 1.153 atacs o amenaces dirigits al sector educatiu; el 2008 hi va haver un increment substancial que va arribar a triplicar les xifres dels anys anteriors, amb 670 atacs en un any.¹⁸ Encara que, segons l'estudi, els atacs provenien de diferents grups, entre ells grups criminals, i es van llançar tant contra escoles femenines com masculines, els talibans van perpetrar el major nombre d'atacs i van afectar principalment les nenes –el 28% es van cometre contra escoles de nens, el 32% contra escoles mixtes i el 40% contra escoles femenines. Els atacs no només es limiten a la destrucció de les escoles sinó que també es produeixen amenaces contra les famílies, agressions contra professores i, fins i tot, atacs directes contra les nenes quan es dirigeixen a l'escola.

Al Pakistan, grups talibans han destruït més de 250 escoles en els últims dos anys –més de 100 a Bajaur,

86 a Khyber i 59 a Mohmand– i mort dues professores a Bajaur, en un clar intent, segons consideren diversos mitjans de comunicació, d'impedir que les nenes vagin a l'escola, i alhora pressionar els nens perquè vagin als seminaris impartits pels mateixos grups talibans.

A l'Orient Mitjà, també es va perpetuar la violència i la iniquitat de gènere a l'Iraq. L'últim informe de la Unitat d'Informació i Anàlisi de l'ONU (IAU, per les sigles en anglès) va posar de manifest la progressiva pèrdua de drets de les dones des de la invasió i l'inici de la guerra el 2003. Segons va recollir l'informe *Iraq: No country for women*,¹⁹ la relativament alta representació de les dones al Parlament, amb un 25% dels seients reservats, contrasta amb la persistència de la violència domèstica i l'obligació per a moltes dones de casar-se molt joves. **Una de cada cinc dones d'entre 15 i 49 anys és víctima d'agressions físiques per part del seu marit.** A més, la participació de les dones en la vida pública ha caigut en picat des del 2003. Abans de la invasió, el 40% dels treballadors del sector públic eren dones, i representaven gairebé el 100% d'alguns sectors com l'educació. No obstant això, el context bèl·lic en què està sumit l'Iraq des que les tropes nord-americanes i els seus aliats van envair el país l'any 2003 ha derivat en un increment del fonamentalisme islàmic, imposat per milícies, grups armats privats i pel mateix Govern, que es mostra favorable al fet que les dones estiguin a casa i no treballin. A això se suma el col·lapse del sector públic, que ha limitat l'accés de les dones i nenes a l'educació i a la sanitat, acompanyat d'un sistema judicial ineficient que ha contribuït a crear una atmosfera d'impunitat generalitzada arreu del país.

Els atacs contra nenes i mestres es van perpetuar a l'Afganistan i nord-oest del Pakistan, on els talibans han destruït centenars d'escoles en els últims anys

Quadre 6.2. Les dones com a agents de violència en els conflictes

La creixent participació de les dones en atemptats suïcides ha elevat l'interès per les raons i el paper de les dones que participen activament en l'exercici de la violència no convencional en els conflictes armats, tant per part dels mitjans de comunicació com de l'àmbit acadèmic. Els atemptats al metro de Moscou el març de 2010 realitzats per dues dones o la mort de dos soldats nord-americanes a l'Afganistan al mes de juny com a conseqüència de l'atemptat suïcida perpetrat per una dona són alguns dels exemples més recents; tanmateix, aquests escenaris de violència també s'han produït en contextos de conflictes armats com l'Iraq, Palestina o Sri Lanka. L'exercici de la violència per part de dones ha estat analitzat, però, des de perspectives parcials i reduccionistes que, una vegada més, han reproduït biaixos patriarcal. D'altra banda, si bé els atemptats suïcides han rebut una atenció particular per part dels mitjans de comunicació per la seva espectacularitat, cal recordar que les dones han participat en els grups armats d'oposició de múltiples maneres, exercint tasques i responsabilitats molt diferents, tant en el combat, com en les tasques d'intel·ligència o de suport logístic.

En l'anàlisi de la violència exercida per les dones en els conflictes armats ha prevalgut una sèrie de pressupostos que cal esbrinar. En primer lloc, en parlar de les causes i motivacions de les dones combatents es fa referència freqüentment a qüestions de tipus personal.²⁰ Així, les qüestions ideològiques passen a un segon pla, i l'execució d'actes de violència s'explica a través de relacions familiars o afectives –mares, vídues, germanes d'altres combatents o de persones mortes com a conseqüència del

17. Nordland, Rod. «Gas Sickened Girls in Afghan Schools». *The New York Times*, 31 d'agost de 2010. <http://www.nytimes.com/2010/09/01/world/Asia/01gasattack.html?_r=1>.

18. Glad, Marit. *Knowledge on Fire: Attaks on Education in Afghanistan*. Atlanta: CARE, novembre de 2009. <http://www.care.org/newsroom/articles/2009/11/Knowledge_on_Fire_Report.pdf>.

19. Information & Analysis Unit. *Iraq: No country for women*. Bagdad: IAU, novembre de 2010. <<http://www.iauiraq.org/end-violence-against-women-campaign.asp>>.

20. Cunningham, Karla J. «Cross-Regional Trends in Female Terrorism». *Studies in Conflict & Terrorism*, núm. 26, p. 171-195. Nova York/Oxford: Routledge, maig-juny de 2003.

conflicte– o humiliacions –dones que han estat víctimes de violència sexual i que volen venjança– entre altres raons. La mateixa terminologia utilitzada per denominar-les fa al·lusió a aquestes nocions, com és el cas de les «vídues negres» de Txetxènia. Mitjançant aquestes explicacions, que se centren en gran part en argumentacions referides a l'àmbit privat, es reproduïx l'encasellament de les dones com a simples víctimes dels conflictes armats, sense un paper rellevant en l'àmbit públic. Així doncs, en uns casos les dones són vistes com forçades pel seu propi grup a participar en el conflicte armat, mitjançant la manipulació dels seus sentiments, i en altres es fa referència al fet que ser víctimes de l'enemic i la recerca de venjança serien les raons principals de la participació en la violència.²¹

Les dones responsables d'atemptats suïcides o d'un altre tipus d'actes de violència representen, per tant, per a molts autors, una perversió del rol femení tradicional reduït a l'àmbit privat, però no es consideren actors amb un paper en l'àmbit públic, ni rellevants des d'un punt de vista polític.²² No obstant això, alguns estudis revelen que els moviments armats o d'alliberament nacional que combaten l'Estat, és a dir, amb forts components ideològics, ofereixen més possibilitats de participació a les dones com a combatents, la qual cosa qüestionaria el prejudici que assenyala que darrere de la participació de les dones en la lluita armada no hi ha un component ideològic.²³

Un altre dels prejudicis que acostuma a prevaler pel que fa a les dones combatents és aquell que apunta que aquestes exerceixen més nivells de violència o de crueltat en els seus actes. Aquesta percepció pot obeir al fet que l'exercici de la violència per part de les dones es veu com una amenaça a l'ordre establert, una transgressió en els rols tradicionals socialment assignats.²⁴ D'altra banda, també pot ser degut al fet que una dona que exerceix la violència és vista, segons apunten alguns analistes, com una persona mancada d'emocions o despietada, categories que no són aplicades en el cas dels homes que participen en actes de violència política.²⁵

Així doncs, cal incorporar les nocions d'agència i autonomia per entendre la complexa varietat de motivacions que poden portar les dones a participar activament en els conflictes armats i a dur a terme actes de violència no convencional, com poden ser els atemptats suïcides. Qualsevol anàlisi que no tingui en compte aquests aspectes oferirà conclusions parcials i esbiaixades que reproduïxen l'anàlisi patriarcal de la presència de les dones en l'àmbit públic.

d) Resposta local i internacional arran de la violència de gènere en contextos de tensió o conflicte armat

Respecte a les iniciatives que en l'àmbit internacional i local es van produir amb la intenció de combatre la violència contra les dones en contextos de conflicte armat o tensió política i social, van destacar els casos de Burundi, Haití, el Pakistan i Myanmar.

A Àfrica, a **Burundi**, l'ONG internacional CARE impulsa des de fa anys diversos programes que tenen com a objectiu reduir la violència de gènere al país i incrementar l'apoderament de les dones. Un d'aquests, anomenat «Abatangamuco», consisteix que homes que en el passat havien estat maltractadors expliquin les seves vivències i el seu procés de rehabilitació davant les seves respectives comunitats per servir d'exemple a altres homes. Milers de dones s'han beneficiat fins ara d'aquest programa a través dels més de 290 grups d'ajuda. Un altre programa de CARE se centra en l'impuls de l'apoderament de les dones, mitjançant la implementació d'una estratègia de mobilització a escala nacional perquè participin en processos electorals. De les 35.000 persones que van presentar la seva candidatura per a les eleccions locals de maig d'aquest any a la província de

Bujumbura, 8.000 van ser dones, segons aquesta ONG.

A Amèrica, després del terratrèmol que es va produir a **Haití** al gener, l'Organització de Solidaritat de Dones Haitianes (SOFA, per les seves sigles en llengua criolla) i altres associacions locals de defensa dels drets de les dones com KOFVIV i FAVILEK, van dur a terme una tasca de **documentació de casos d'abusos sexuals en els campaments i d'ajuda a les víctimes**. L'informe de l'UNFPA, *l'Estat de la població mundial 2010*, va destacar també el paper dels contingents de la Policia de Nacions Unides que aporten Bangladesh i l'Índia,²⁶ formats íntegrament per dones, que van treballar per millorar l'àmbit de la seguretat en alguns campaments on viuen les persones que s'han quedat sense casa a conseqüència del terratrèmol, i on s'ha registrat un augment significatiu dels abusos sexuals.

A Àsia, l'UNFPA va destacar la necessitat de prevenir i respondre de manera específica a la violència de gènere en situacions de crisis humanitàries, com la que va afectar el **Pakistan** a l'agost arran de les inundacions que van afectar més de 20 milions de persones.²⁷ Segons va remarcar l'agència, desastres naturals com

21. West, Jessica. "Feminist IR and the Case of the 'Black Widows': Reproducing Gendered Divisions". *Innovations: A Journal of Politics*, vol. 5, 2004-2005. Calgary: University of Calgary, 2005. <<http://www.ucalgary.ca/innovations/files/innovations/Inv2005spr-2.pdf>>.

22. Ibid.

23. Alison, Miranda. "Women as Agents of Political Violence". *Security Dialogue*, vol. 35, núm. 4. Oslo: PRIO, desembre de 2004.

24. Ibid.

25. Gentry, Caron. "The relationship between new social movement theory and terrorism studies: the role of leadership, membership, ideology and gender". *Terrorism & Political Violence*, vol. 16, núm. 2, p. 274-293. Nova York/Oxford: Routledge, 2004.

26. United Nations Populations Fund. *Estat de la Població Mundial 2010*. Nova York: UNFPA 2010. <<http://www.unfpa.org/swp/2010/web/es/index.shtml>>.

27. Vegeu el capítol 4 (Crisis humanitàries).

aquest trenquen les xarxes i els sistemes socials que normalment protegeixen les dones i les nenes, i **el desplaçament forçós incrementa tant els factors de risc com la seva vulnerabilitat davant la violència de gènere**. Amb l'objectiu de minimitzar aquest risc, l'UNFPA i UNICEF van treballar conjuntament per respondre davant aquest tipus de violència i també per prevenir-la, a les zones més afectades per les inundacions.

A **Myanmar** l'organització de dones Karen Women's Organization va presentar el seu informe *Walking Among Sharp Knives*²⁸ en què va denunciar els abusos sistemàtics que pateixen les dones karen per part de les Forces Armades, amb especial referència a les dones que han estat líders en les seves comunitats d'origen. En moltes poblacions de l'estat Karen, el càrrec de cap local és assumit per dones perquè els homes que l'ocupen són, sovint, torturats i assassinats. No obstant això, d'acord amb aquest informe, moltes dones han tingut el mateix destí. La Nobel Women's Initiative²⁹ i la Women's League of Burma van presentar les conclusions del **Tribunal Internacional sobre Crims contra les Dones de Myanmar**, que es va celebrar al març a Nova York.³⁰ Durant la celebració de la sessió d'aquest tribunal, diverses dones de Myanmar van presentar el seu testimoni sobre les diferents formes de violència que pateixen, particularment a mans de l'Exèrcit i les autoritats d'aquest país. Les birmanes pateixen violència sexual com a arma de guerra,³¹ privació de l'accés als béns i serveis bàsics, explotació i treball forçat, desplaçament forçat, detencions arbitràries o tortures, entre altres múltiples violacions dels drets humans. El tribunal, que no té un caràcter vinculant, es va crear amb l'objectiu de fer visible la situació en què viuen les dones birmanes i convertir els testimonis de les dones en una crida a la comunitat internacional perquè actuï en aquest context. Les premis Nobel de la Pau Jody Williams i Shirin Ebadi i els juristes i defensors dels drets humans Heisoo Shin i Vitit Muntarbhorn van integrar aquest tribunal. Aquests van assenyalar que les violacions dels drets de les dones a Myanmar formen part de l'atac sistemàtic de les autoritats birmanes contra la democràcia i els drets humans al país, i que aquests constitueixen crims contra la humanitat i crims de guerra, d'acord amb el Dret Internacional.

6.3. La construcció de la pau des d'una perspectiva de gènere

En aquest apartat s'analitzen algunes de les iniciatives més destacades per incorporar la perspectiva de gènere als diferents àmbits de la construcció de la pau.

a) El desè aniversari de la resolució 1325

El passat 31 d'octubre es va complir el **desè aniversari de la resolució 1325**. Durant tot l'any 2010 van tenir lloc un gran nombre d'iniciatives relacionades amb la celebració d'aquesta efemèride, la majoria orientades a avaluar, millorar el seguiment i implementar de manera més efectiva la resolució. En relació amb aquesta última qüestió, dos nous països van aprovar els seus plans nacionals d'acció (PNA) per a la implementació de la resolució i diversos països van iniciar aquest procés.

En el seu últim informe sobre **Les dones, la pau i la seguretat**, publicat al setembre, el **secretari general de l'ONU va fer un balanç sobre els efectes de la resolució 1325 deu anys després de la seva aprovació**. En concret, va remarcar que hi ha una participació creixent de les dones en els processos de presa de decisions, com també en les operacions de manteniment de la pau. L'informe també assegura que s'ha produït un augment dels nomenaments de dones com a representants especials del secretari general; el gènere té més rellevància en la planificació i avaluació de les missions; s'han desenvolupat eines i marcs de planificació postconflicte tenint en compte la perspectiva de gènere; i s'ha donat més atenció i importància a la violència sexual en situacions de conflicte. No obstant això, el progrés en aquestes àrees no sempre ha estat consistent, segons va assegurar Ban Ki-moon, que va identificar com una de les principals limitacions per a una implementació més àmplia de la resolució 1325 l'absència d'un enfocament únic i coherent, guiat per un marc clar, amb objectius específics i concrets, acompanyats d'un conjunt d'indicadors per al seguiment i avaluació del progrés en cada àrea. En aquest sentit, el secretari general va remarcar la necessitat d'un marc general que estableixi les principals prioritats estratègiques de tot el sistema i garanteixi la coherència en tot el procés i arreu del món.

En aquesta línia, altres estudis van qüestionar els avenços aconseguits en matèria de perspectiva de gènere deu anys després de l'aprovació de la resolució 1325. L'estudi ***Peace Agreements or Pieces of Paper? The Impact of UNSC Resolution 1325 on Peace Processes and their Agreements***,³² per exemple, **remarca que tan sols un 16% dels acords de pau fan algun tipus de referència a les dones**. Si bé és cert que es va apreciar un increment en les mencions a dones en els acords signats després de l'aprovació de la resolució el 2000, passant d'un 11% a un 27%, les autores de l'estudi van concloure que encara queda molt per fer abans que els acords de pau incloguin de manera consistent i sistemàtica la perspectiva de gènere. L'estudi també qüestiona l'impacte qualitatiu de les referències, que en la majoria

28. Karen Women Organization. *Walking Among Sharp Knives*. Mae Sariang: KWO, abril de 2010. <<http://www.karenwomen.org/Reports/WalkingAmongSharpKnives.pdf>>.

29. Integrada per les premis Nobel de la Pau Jody Williams, Shirin Ebadi, Wangari Maathai, Rigoberta Menchú, Betty Williams i Mairead Maguire.

30. Nobel Women's Initiative i Women's League of Burma. *International Tribunal On Crimes Against Women of Burma*. Nova York: NWI i WLB, març de 2010. <<http://www.womenofburma.org/Report/BurmaTribunal-Report-WLB&NWI.pdf>>.

31. Diverses investigacions dutes a terme sobre la violència sexual com a arma de guerra a Myanmar revelen que milers de dones han estat víctimes d'aquesta violència, especialment als estats ètnics, on les forces de seguretat governamentals duen a terme violacions de dones i nenes de manera sistemàtica i freqüent. WomanStats Database. *Woman Stats Database*. Woman Stats Project, 2010. <<http://www.womanstats.org>> [consultat el 05/08/2010].

32. Bell, Christine i Catherine O'Rourke. «Peace Agreements or Piece of Paper? The Impact of UNSC Resolution 1325 on Peace Processes and their Agreements». *International and Comparative Law Quarterly*, vol. 59, p. 941-980. Cambridge: ICLQ, octubre de 2010. <<http://journals.cambridge.org/action/displayFulltext?type=1&fid=7923400&jid=ILQ&volumelid=59&issued=04&aid=792339>>.

ria de casos són puntuals i ambigües en termes de guanys reals per a les dones –un exemple és l'establiment de quotes de poder per a les dones, que poden potenciar la seva participació però també poden arribar a limitar-la.

Encara en relació amb l'avaluació i l'impacte de la resolució 1325, a l'abril, **el secretari general de l'ONU va presentar una sèrie d'indicadors per tal de realitzar un**

millor seguiment de la implementació de les exigències previstes en la resolució 1325.³³ La presentació d'aquests indicadors es va produir com a resultat de les demandes per part de nombroses organitzacions de la societat civil, com també d'altres institucions, de millora dels mecanismes de rendició de comptes pel que fa a la implementació de la resolució 1325. Aquests indicadors han estat agrupats al voltant d'una sèrie d'eixos temàtics, com es detalla en el quadre següent.

Quadre 6.3. Indicadors per al seguiment de l'aplicació de la resolució 1325

Àmbit de prevenció

- 1: Incidència de la violència sexual en els països afectats per conflictes.
- 2: Mesura en què les missions de manteniment de la pau i missions polítiques especials de Nacions Unides inclouen en els seus informes periòdics informació sobre les violacions dels drets humans de dones i nenes.
- 3: **a)** Nombre de violacions dels drets humans de dones i nenes que són denunciades, remeses als òrgans de drets humans i investigades per aquests.
b) Inclusió de representants de les organitzacions de dones i de la societat civil en el personal directiu i de gestió dels òrgans de drets humans.
- 4: Percentatge de casos denunciats d'explotació i abús sexual presumptament comesos per personal uniformat i civil encarregat del manteniment de la pau i treballadors humanitaris, que són remesos a la justícia i investigats i sobre els quals s'adopten mesures concretes.
- 5: **a)** Nombre i percentatge de directrius per al personal de manteniment de la pau emeses pels caps dels components militars i de procediments operatius estàndard que comprenen mesures per protegir els drets humans de les dones i nenes.
b) Nombre i percentatge de manuals militars, marcs normatius de seguretat nacional, codis de conducta i procediments operatius estàndard o protocols de les forces de seguretat nacionals que comprenen mesures per protegir els drets humans de les dones i nenes.
- 6: Nombre i tipus de mesures adoptades pel Consell de Seguretat en relació amb la resolució 1325 (2000), incloses les mesures dirigides a prevenir i castigar les violacions dels drets humans de les dones i nenes en situacions de conflicte.

Àmbit de participació

- 7: Nombre i proporció de dones que ocupen càrrecs directius en les organitzacions regionals pertinents que s'ocupen de la prevenció de conflictes.
- 8: Nombre i percentatge dels acords de pau que contenen disposicions concretes per millorar la seguretat i la condició de les dones i nenes.
- 9: Nombre i percentatge de dones que ocupen alts càrrecs directius a Nacions Unides en els països afectats per conflictes.
- 10: Grau d'especialització en qüestions de gènere en la presa de decisions de Nacions Unides en els països afectats per conflictes.
- 11: **a)** Nivell de participació de les dones en les negociacions de pau oficials.
b) Presència de les dones en càrrecs d'observadores oficials o de caràcter consultiu al començament i al final de les negociacions de pau.
- 12: Nivell de participació política de les dones en els països afectats per conflictes.
- 13: Nombre i percentatge de missions del Consell de Seguretat que tenen presents en el seu mandat i en els seus informes els problemes concrets que afecten les dones i les nenes.

Àmbit de protecció

- 14: Índex de seguretat física de les dones i nenes.
- 15: Mesura en què les lleis nacionals protegeixen els drets humans de les dones i nenes, de conformitat amb la normativa internacional.
- 16: Nivell de participació de les dones en el sector de la justícia i la seguretat en els països afectats per conflictes.
- 17: Existència de mecanismes nacionals de control de les armes petites i armes lleugeres.
- 18: Percentatge de dones en la població adulta empleades en els programes per a una ràpida recuperació econòmica.
- 19: Nombre i percentatge de casos de violència sexual contra les dones i nenes que són remesos a la justícia i investigats i sobre els quals es pronuncia sentència.
- 20: Nombre i percentatge de tribunals dotats per conèixer casos de violacions dels drets humans de les dones i nenes, amb l'atenció necessària per a la seguretat de les víctimes.

33. Consell de Seguretat de l'ONU. *Informe del Secretari General de la ONU sobre las mujeres, la paz y la seguridad*. S/2010/173, 6 d'abril de 2010. <<http://www.un.org/es/comun/docs/?symbol=S/2010/173>>.

Àmbit de socors i recuperació

- 21: a) Mortalitat materna.
b) Taxes de matrícula en l'ensenyament primari i secundari, desglossades per sexe.
- 22: Mesura en què s'incorporen, en els marcs de planificació estratègica dels països afectats per conflictes, anàlisis, objectius, indicadors i pressupostos relacionats amb el gènere.
- 23: Proporció del finançament assignat i atribuït per les organitzacions de la societat civil, inclosos els grups de dones, que es dediquen a les qüestions de gènere en els països afectats per conflictes.
- 24: Quantitat efectiva de finançament assignat i atribuït per donar suport a programes de socors, recuperació, pau i seguretat en què es tinguin en compte les qüestions de gènere, en els països afectats per conflictes.
- 25: a) Nombre i percentatge de mecanismes de la justícia de transició establerts en els processos de pau que comprenen en els seus mandats disposicions per protegir els drets i fomentar la participació de les dones i nenes.
b) Nombre i percentatge de dones i nenes que es beneficien dels programes de rescabament i tipus de beneficis rebuts.
- 26: Nombre i percentatge de dones excombatents i de dones i nenes associades amb les forces o els grups armats que es beneficien dels programes de desarmament, desmobilització i reintegració.

Paral·lelament a l'avaluació i a la millora del seguiment de la resolució 1325, també van tenir lloc diverses iniciatives orientades a la seva millor implementació, entre les quals van destacar, d'una banda, la creació de grups d'experts en la matèria encarregats d'assessorar en aquesta qüestió i, de l'altra, el compromís de diversos països en la implementació futura de la resolució mitjançant l'elaboració dels PNA.

Al març, Nacions Unides va establir el **grup de persones expertes sobre el paper de les dones en la pau i la seguretat**, la funció principal del qual és assessorar sobre com millorar les formes de protecció a les dones en les situacions de conflicte armat, i com garantir la seva participació en els processos de pau i de construcció de pau postbèl·lics i la seva inclusió en les estructures governamentals. El grup està copresidit per l'expresidenta irlandesa Mary Robinson i la directora executiva de l'ONG Femmes Africa Solidarité, Binet Dop, i està integrat per representants de la societat civil, i experts i expertes en l'àmbit dels conflictes. La funció del grup és dur a terme consultes de manera àmplia amb organitzacions de la societat civil, i promoure un augment dels recursos dedicats a la protecció de les dones i una major participació directa d'aquestes en la construcció de la pau. A més, també ha d'identificar objectius i metes, així com terminis per al seu compliment i mecanismes per a l'avaluació. El grup de persones expertes també té la funció d'assessorar el Comitè Directiu d'Alt Nivell de Nacions Unides sobre la resolució 1325, presidit per la secretària general adjunta de l'ONU, Rose Asha Migiro, sobre com transformar les resolucions i polítiques de Nacions Unides en accions concretes sobre el terreny.

Un altre **grup de persones expertes** es va constituir a l'octubre, en aquest cas especialitzat en la regió d'Àsia i Pacífic. El grup, denominat **Asia-Pacific Regional Advisory Group on Women, Peace and Security** té la funció d'assessorar els governs, la societat civil i altres actors rellevants en la implementació efectiva de la resolució 1325 a la regió. El grup està format per dones i homes experts en la promoció del paper de la dona i dels seus interessos en els processos de pau i seguretat, entre ells la premi Nobel Amartya Sen, la presidenta de la Comissió Independent de Drets Humans a l'Afganistan, Sima Samar, i l'assessora presidencial per al procés de pau a les Filipines, Teresita Deles.

En l'àmbit de la implementació de la resolució 1325, va destacar la **Declaració de Dakar**, signada per **16 països de l'Àfrica Occidental** –Benín, Burkina Faso, Cap Verd, Côte d'Ivoire, Gàmbia, Ghana, Guinea, Guinea Bissau, Libèria, Mali, Mauritània, Níger, Nigèria, el Senegal, Sierra Leone i Togo. Aquests països **es comprometen a la implementació de la resolució, posant l'accent en la necessitat d'una participació efectiva de les dones en els processos de pau**, la protecció de les dones i les nenes respecte a la violència sexual derivada dels conflictes bèl·lics, i en la reducció d'enfrontaments gràcies a una major implicació en la diplomàcia preventiva. Així mateix, emfatitza la importància d'una assistència i de la prestació de serveis humanitaris adequats durant els períodes posteriors als conflictes, desastres naturals o altres situacions de crisi. Amb l'objectiu d'implementar de manera efectiva la resolució 1325, els representants d'aquests països es van comprometre a preparar plans nacionals d'acció que resumeixin els passos que prendran per posar en pràctica la resolució, així com la supervisió i avaluació dels progressos que es duguin a terme.

D'altra banda, **al continent africà, la RD Congo, Rwanda i Sierra Leone van aprovar els seus plans nacionals d'acció** per a la plena implementació de les resolucions 1325 i 1820. Se sumen així a Côte d'Ivoire (gener de 2008), Uganda (desembre de 2008) i Libèria (març de 2009), països del continent africà que també compten amb un PNA. Els dos principals objectius que es proposa el PNA de la RD Congo són l'augment de la participació de les dones en la presa de decisions, especialment en temes relacionats amb la pau i la seguretat, i la promulgació i compliment de lleis relatives a la promoció de la dona, l'equitat de gènere i el càstig als autors de la violència sexual i de gènere. L'aprovació d'aquest pla és especialment significatiu ja que es tracta d'un dels països amb majors nivells de violència sexual. El PNA de Rwanda identifica cinc prioritats: la resposta davant la violència de gènere, la protecció i la rehabilitació de la dignitat de les supervivents de la violència de gènere, la participació i representació de les dones, la promoció de les dones i la perspectiva de gènere i el seguiment i avaluació de les activitats dutes a terme en el marc de la implementació del pla. El PNA de Sierra Leone incorpora també entre els seus objectius la prevenció dels conflictes, incloent la violència contra les dones i menors (tant violència sexual com de gènere).

Al continent asiàtic, el Nepal i les Filipines van aprovar els seus PNA. Es tracta dels primers països que aproven un pla d'aquestes característiques a la regió. El fet que les Filipines sigui escenari de tres conflictes armats té una gran importància,³⁴ ja que el pla d'acció hauria de tenir efectes concrets sobre la situació de les dones afectades per aquests contextos. A més, els processos de pau i negociació, actualment en curs, haurien de veure's també influenciats per aquest pla.³⁵ El Govern va crear també un comitè nacional sobre dones, pau i seguretat amb la intenció d'implementar aquestes resolucions. Aquesta entitat rebrà finançament tant directe del Govern com a través de l'Oficina de l'Assessora Presidencial per al Procés de Pau. El pla d'acció filipí inclou quatre objectius principals. El primer és la protecció i la prevenció, mitjançant les quals es pretén garantir que les dones rebran protecció davant les violacions de drets humans en els contextos de conflicte armat i postbèl·lics, i que es duren a terme esforços per a la seva prevenció. El segon objectiu és l'apoderament i la participació, per garantir la participació activa i significativa de les dones en les àrees de construcció de pau, manteniment de la pau, prevenció i resolució de conflictes i reconstrucció postbèl·lica. El tercer és la promoció i integració de la perspectiva de gènere en totes les dimensions de la prevenció i resolució de conflictes i de la construcció de pau. Finalment, el quart objectiu és el desenvolupament de capacitats, la supervisió i la rendició de comptes per garantir la implementació efectiva del pla d'acció i la consecució dels objectius establerts.

A Europa, 15 països han desenvolupat fins ara plans nacionals d'acció per implementar la resolució 1325, tres dels quals els han aprovat durant el 2010 –**Bòsnia i Hercegovina, Estònia i França**. Un estudi realitzat per l'European Peacebuilding Liaison Office (EPLO)³⁶ conclou que els tres principals factors que han contribuït a l'elaboració d'aquests plans són una implicació personal dels membres de l'Executiu per implementar la resolució 1325, la pressió internacional i la pressió per part de la societat civil. L'informe analitza qualitativament els plans aprovats en l'àmbit europeu, i conclou que la majoria no conté elements clau que assegurin la seva acció i efectivitat. Fa referència, en concret, a la manca d'objectius específics i realistes, a la manca de prioritització de les actuacions que cal desenvolupar, terminis, pressupost, indicadors, marcs de referència i públic objectiu, com també la manca d'un monitoreig transparent i mecanismes d'avaluació de l'eficàcia de les accions.

Juntament amb **Xile i Canadà**, únics països al continent americà, un total de 25 estats d'arreu del món han aprovat plans nacionals d'acció per a la implementació de les resolucions 1325 i 1820 dictades pel Consell de Seguretat de l'ONU al llarg d'aquests deu anys.³⁷

b) Altres iniciatives en l'agenda internacional de pau i gènere durant l'any 2010

En aquest àmbit, cal remarcar altres iniciatives no relacionades directament amb la celebració del desè aniversari de la resolució 1325, entre les quals van destacar el Global Open Day for Women and Peace, la revisió de la Plataforma d'Acció de Beijing, coincidint amb el seu quinzenès aniversari, i la presentació del Pla d'Acció sobre Equitat de Gènere i Apoderament de les Dones en Desenvolupament de la UE (2010-2015).

En deu anys, només 25 països d'arreu del món han aprovat plans nacionals d'acció per a la implementació de les resolucions 1325 i 1820

Respecte a altres iniciatives que van tenir lloc durant el 2010 enfocades des de la perspectiva de gènere, va destacar el **Global Open Day for Women and Peace, celebrat en més de 20 països** –la majoria afectats per conflictes armats o situacions de violència, com l'Afganistan, Burundi, Guinea Bissau, Kenya, Kosovo, el Nepal, el Pakistan, el Senegal, Somàlia, el Sudan i Timor-Leste–, i organitzat per UNIFEM, el Departament d'Operacions de Manteniment de la Pau, el Departament d'Afers Polítics i el PNUD. La celebració va incloure trobades entre representants de Nacions Unides i d'organitzacions locals de dones involucrades en diferents iniciatives de construcció de pau als seus països. Alguns dels temes tractats i sobre els quals aquestes organitzacions van reclamar més atenció i compromís per part de la comunitat internacional van ser la lluita contra la violència sexual, la participació de les dones en els processos de pau, la inclusió de la perspectiva de gènere en els processos de reforma del sector de la seguretat o la promoció de la participació de les dones en la presa de decisions d'alt nivell, entre altres assumptes.

També es va dur a terme un procés de revisió de la **Plataforma d'Acció de Beijing, 15 anys** després de la seva aprovació, en el marc de la 54a sessió de la Comissió de la Condió Jurídica i Social de la Dona, que es va celebrar al març a Nova York. Com a resultat d'aquesta revisió, la Comissió va adoptar una declaració i set resolucions sobre les dones, les nenes i el VIH/sida; la posada en llibertat de les dones i nens presos com a ostatges i empresonats en els conflictes armats; la situació i l'assistència a les dones palestines; l'apoderament econòmic de les dones; l'eliminació de la mortalitat i morbiditat materna; la consolidació dels acords institucionals a Nacions Unides per a la creació d'ONU Dones (UN Women), i l'abolició de la mutilació genital femenina. Les organitzacions de la societat civil es van mostrar molt crítiques amb els resultats d'aquesta cimera, atès que els governs consideraven la Plataforma d'Acció de Beijing únicament com un instrument de caràcter tècnic, i en despolititzaven completament el contingut. Van constatar, a més, que els espais per a la participació de la societat civil i la seva capacitat d'influència eren cada vegada

34. Vegeu el capítol 1 (Conflictes armats).

35. Vegeu el capítol 3 (Processos de pau) i Oportunitat de pau de les Filipines.

36. European Peacebuilding Liaison Office. *UNSCR 1325 in Europe, 21 case studies of implementation*. Brussel·les: EPLO, juny de 2010. <<http://www.eplo.org/implementation-of-unscr-1325-in-europe>>.

37. INSTRAW. *UNSCR 1325 National Action Plan Map*. Nova York: INSTRAW, 2010. <<http://www.un-instraw.org/peace-and-security/knowledge-management/unscr-1325-national-action-plan-map.html>>.

més reduïts, tot i que la Plataforma d'Acció va ser el resultat de l'acció coordinada d'organitzacions de dones de tot el món més que de l'actuació dels governs. Una de les principals crítiques va fer referència al fet que la declaració adoptada s'hagués acordat per endavant i sense haver consultat la societat civil, i que aquesta no contingui mesures concretes sobre com continuar implementant la plataforma.

Finalment, la UE va presentar el **Pla d'Acció sobre Equitat de Gènere i Apoderament de les Dones en Desenvolupament (2010-2015)**, amb l'objectiu de reforçar la coordinació de la UE en relació amb les polítiques d'equitat de gènere per aconseguir, en última instància, més impacte sobre el terreny. Entre els objectius concrets que es marca aquest pla cal destacar:

- a) Assegurar que la dimensió de gènere sigui central en tots els projectes de la UE.
- b) Millorar el seguiment, la rendició de comptes i la transparència dels fons invertits per als projectes d'equitat de gènere en desenvolupament.
- c) Reforçar el suport de la UE a tots els països membres en la lluita contra la violència de gènere en totes les seves manifestacions i també contra la discriminació de dones i nenes.
- d) Donar suport als països membres en la plena implementació de les resolucions 1325, 1820, 1888, 1889, impulsant, entre altres accions, l'aprovació dels PNA en aquells països que encara no en tenen.

c) La dimensió de gènere en els processos de pau

En l'àmbit de la construcció de pau des d'una perspectiva de gènere, durant el 2010 van destacar diverses iniciatives. En l'àmbit internacional, cal remarcar les campanyes de Nacions Unides i el Centre for Humanitarian Dialogue (CHD) per incrementar la presència de dones en les missions de manteniment de la pau, així com el balanç elaborat per UNIFEM sobre la presència de dones en els processos de Justícia Transicional. En relació amb les iniciatives de pau en contextos de conflicte específics, va destacar la reunió a Madrid de dones palestines i israelianes, i la Conferència de Londres per a l'Afganistan, però en aquest cas per l'escassa participació de les dones en el procés. En l'àmbit local, va destacar la participació de les dones en iniciatives de pau a les Filipines, Kenya, el Sudan i el Senegal.

En l'àmbit internacional, el secretari general de l'ONU, **Ban Ki-moon**, va presentar el seu informe titulat **Participació de la dona en la construcció de pau** al Consell de Seguretat. L'informe analitza les necessitats de les dones i les nenes en situacions postbèliques, identifica els desafiaments a la participació de la dona en la prevenció, resolució i rehabilitació després dels conflictes, i especifica mesures nacionals i internacionals destinades a garantir que les prioritats de les dones es tinguin en compte, en particular el seu dret a la plena participació. A través del seu informe, el secretari gene-

ral va posar èmfasi en el fet que les dones són agents decisius en l'apuntament dels tres pilars d'una pau duradora: la recuperació econòmica, la cohesió social i la legitimitat política. No obstant això, existeixen encara molts obstacles que impedeixen les dones participar en els esforços de consolidació de la pau. **L'informe proposa un pla d'acció amb set compromisos destinats a canviar les pràctiques entre els agents nacionals i internacionals i millorar els resultats sobre el terreny.** Les set àrees de compromís són la mediació, la planificació postconflicte, el finançament, la capacitat civil, la governabilitat després dels conflictes, l'Estat de dret i la recuperació econòmica.

En aquest sentit, Nacions Unides va assenyalar que, un any després de l'inici de la **campanya per incrementar la presència de dones en les missions de manteniment de la pau**, tant en l'àmbit policial –amb l'objectiu d'assolir un 20% de dones–, com en el militar –per aconseguir-ne un 10%–, a penes s'havia avançat, especialment pel que fa als components militars. Només un 2,3% del personal militar de Nacions Unides i un 8,2% del personal policial són dones. Nacions Unides va destacar que la presència de dones en les missions de manteniment de la pau contribuïa al fet que es reduís la violència sexual contra les dones, s'incrementessin les denúncies i, a més, es promogués la participació de les dones locals en les forces de seguretat del país.

També en l'àmbit internacional, cal destacar el projecte **Women at the Table**, que el Centre for Humanitarian Dialogue va dur a terme amb l'objectiu de posar en contacte dones mediadores d'alt nivell, negociadores i assessores a Àfrica i Àsia per identificar i promoure estratègies per millorar la participació de les dones en els processos de pau. En aquest marc, durant l'any es van realitzar diverses trobades. La primera va reunir representants del Govern i del Parlament d'Indonèsia, com també integrants d'ONG locals i internacionals per abordar **el paper de les dones indonèsies en els processos de pau** i facilitar-ne la participació en la construcció de pau al seu país, a partir de les experiències dels acords d'Aceh i Malino. Les dones indonèsies han tingut un paper important en la gestió dels conflictes a nivell comunitari, però la seva participació en l'àmbit polític ha estat pràcticament inexistent, tal com s'explica en el quadre següent.

En el marc d'aquesta iniciativa, un altre context analitzat en el marc de «Women at the Table» va ser **el paper de les dones en el procés de pau al Nepal**. Tot i que van ser excloses de les principals negociacions que van portar a la signatura de l'acord de pau el 2006, l'estudi *Women and the Nepali peace process* remarca la importància de la implicació d'aquestes en diferents nivells del procés.³⁸ Destaca, per exemple, el paper de les organitzacions de dones en relació amb la defensa dels drets humans i la seguretat humana, així com la denúncia de la impunitat per part de les autoritats. Durant el procés de pau, moltes dones que havien estat membres de partits polítics van ocupar càrrecs rellevants dins dels partits en relació amb temàtiques vinculades amb la pau.

38. Baechler, Günther. *A mediator's perspective: Women and the Nepali peace process*. Ginebra: Centre for Humanitarian Dialogue, agost de 2010. <http://www.hdcentre.org/files/A%20mediator%E2%80%99s%20perspective%20-%20Women%20and%20the%20Nepali%20peace%20process%20rev_0.pdf>.

Les dones també van tenir un paper important en el procés de democratització dels mateixos partits. Segons l'informe, les dones nepaleses també van tenir un paper important en la superació de les divisions de caràcter ideològic, social, ètnic i de castes que dificultaven l'enteniment entre les parts en conflicte, i van ser especialment actives a l'hora de reivindicar més presència de dones al Parlament; en les eleccions parlamentàries celebrades el 2008 van aconseguir al voltant del 33% dels escons. Un altre article publicat pel CHD en el marc d'aquesta iniciativa, titulat *Nepali women seize the new political dawn*,³⁹ va remarcar en aquesta línia els èxits aconseguits per les dones a partir del procés de pau nepalès, i va posar de manifest com l'actual ambient de tensió política que es viu al país⁴⁰ està provocant que es deixin de banda les qüestions relatives als drets de les dones i amenaça de retrocedir en els èxits aconseguits en aquesta matèria fins al moment.

Una altra trobada va congrega **35 dones kenyanes**, algunes d'elles amb un paper destacat en el procés de negociacions del 2008, incloent integrants dels equips mediadors, actors polítics i representants de la societat civil. Entre els temes tractats va destacar la relació entre les dones actives en l'àmbit polític de mediació i en la societat civil; la representativitat de les dones mediadores en la taula de negociacions, així com formes d'incrementar aquesta representativitat de les dones en els processos de pau. Per la seva banda, Graça Machel, integrant del Panel de la UA de Personalitats Africanes Eminents, va fer una crida a Nacions Unides i la UA per tal que garantissin la participació formal de les dones com a mediadores. Durant la reunió es va demanar que aquestes institucions clarifiquessin els mandats de les persones encarregades de les tasques de mediació en els conflictes, de manera que les persones amb algun paper de facilitació en els processos de pau poguessin

Quadre 6.4. La participació de les dones en els processos formals i informals de pau a Indonèsia

Un estudi conjunt del Centre for Humanitarian Dialogue i l'Indonesian Institute of Sciences titulat *Women at the Indonesian peace table: Enhancing the contributions of women to conflict resolution*,⁴¹ assenyalava l'escassa participació de les dones en els acords formals de pau a Indonèsia, malgrat el paper crucial que aquestes han exercit en les diferents fases de desescalada del conflicte i en l'impuls de la pau. Durant l'última ronda de converses de pau a Aceh (Procés d'Hèlsinki) només una dona, Shadia Marhaba, va participar en el procés com a membre del Free Aceh Movement (GAM). En el procés de pau a Poso (Malino I), únicament dues dones de la comunitat cristiana –Nelly Alamako i Lis Sigilipu– i una pertanyent a la comunitat musulmana –Ruwaida Untingo– van participar en el procés. En el conflicte de les Moluques, una representant de les comunitats protestants –Margaretta Hendrik– i dues dones de la comunitat catòlica –Brigitta Renyer i ETTY Dumatubun– van estar implicades en el procés formal de pau, que no va comptar amb la presència de cap dona de la comunitat musulmana.

Aquesta escassa participació de les dones en els acords formals de pau contrasta amb la seva implicació en els processos no formals, tal com va succeir a les Moluques. En aquesta província les dones van tenir un paper crucial en el procés de reconciliació de les dues comunitats. Durant el conflicte, les dones dels pobles de Tulehu (musulmanes) van contactar amb les dones de la localitat veïna de Suli (cristianes) i van acordar la lliure circulació de les dones musulmanes per aquesta localitat, que és el camí més directe cap al mercat situat a la capital, Ambon. La interacció entre les dones d'ambdós bàndols les va convertir en missatgeres de les seves respectives comunitats. La creació el 1999 de l'organització Concerned Women's Organisation (Gerakan Perempuan Peduli, GPP), que agrupava dones musulmanes, cristianes i protestants, va tenir també un paper important en la reconciliació de les dues comunitats, així com en la distribució d'ajuda a les persones desplaçades i en la formació de dones voluntàries en les àrees de mediació i assessorament.

L'estudi també assenyalava els principals obstacles que dificulten, en el context indonesi, una implicació més gran de les dones en els processos de pau. Aquests són, en primer lloc, la societat patriarcal, reforçada per valors culturals i religiosos, que mantenen una visió de la dona com a inferior i no capacitada per exercir càrrecs en l'Administració o per ocupar alts càrrecs que requereixin lideratge. Aquesta idea és habitualment compartida fins i tot per una part de les dones, especialment a les zones rurals que, a causa del context anteriorment esmentat en què es troben, tenen poca consciència dels seus drets pel que fa a igualtat de gènere i participació. Un altre factor, que té incidència en el cas d'Indonèsia, i de forma generalitzada en molts altres llocs del món, és la responsabilitat que s'atribueix a les dones de tenir cura de les seves famílies i llars, la qual cosa dificulta en molts casos a nivell pràctic i emocional la seva implicació en un altre tipus d'activitats. Finalment, l'informe apunta la manca de voluntat política com també el desconeixement sobre la perspectiva de gènere, com a factors que contribueixen a dificultar l'accés de les dones als processos de pau. L'estudi també analitza els principals factors que estan ajudant a trencar amb aquesta tendència. Entre aquests destaca la presència de líders dones en les comunitats, així com en els governs locals i centrals, sensibles vers la perspectiva de gènere, i que han ajudat a obrir els llocs de responsabilitat a altres dones. L'informe conclou amb diverses recomanacions, entre les quals destaca l'aprovació del pla nacional d'acció per a la implementació de la resolució 1325, la promoció de regulacions sensibles a la perspectiva de gènere en relació amb la resolució de conflictes, i la formació de les dones parlamentàries en la resolució de conflictes.

39. Manchanda, Rita. *Nepali women seize the new political dawn: Resisting marginalisation after ten years of war*. Ginebra: Centre for Humanitarian Dialogue, desembre de 2010. <<http://www.hdcentre.org/publications/nepali-women-seize-new-political-dawn-resisting-marginalisation-after-ten-years-war>>.

40. Vegeu el capítol 2 (Tensions).

41. Buchanan, Cate (ed.). *Women at the Indonesian peace table: Enhancing the contributions of women to conflict resolution*. Ginebra: Centre for Humanitarian Dialogue, novembre de 2010. <<http://www.hdcentre.org/publications/women-indonesian-peace-table-enhancing-contributions-women-conflict-resolution>>.

implicar més les dones, la societat civil i altres grups sense relació amb les parts en conflicte per aconseguir processos més legítims i sostenibles.

En l'àmbit de la **justícia transicional**, UNIFEM va publicar al setembre un informe titulat *A Window of Opportunity? Making Transitional Justice Work for Women*,⁴² en el qual remarca la importància d'aprofitar els períodes de transició, un cop finalitzen els conflictes, per aprofundir en la justícia de gènere, amb la implementació d'una agenda de justícia transicional sensible a aquesta dimensió. L'informe fa un repàs general de la implicació que han tingut les dones en els processos de justícia transicional al llarg dels darrers anys, i llança diferents propostes de cara a aconseguir una justícia transicional transformadora, que no només corregeixi les conseqüències de les violacions dels drets humans comeses durant el conflicte sinó també la relació social que va permetre aquestes violacions, entre elles la iniquitat en les relacions de gènere. Segons l'informe, els quatre pilars que ha de tenir en compte una justícia transicional transformadora són: assumir que el desenvolupament i la pau requereixen equitat de gènere; reconèixer els drets de les dones a participar en tots els aspectes de la transició; desenvolupar lleis que respectin i promoguin l'equitat de gènere, i, finalment, assegurar que els crims comesos per motius de gènere durant els conflictes siguin castigats. A la taula següent es mostra l'escassa participació que al llarg de l'última dècada han tingut

les dones en les Comissions de la Veritat i la Reconciliació.

La International Women's Commission for a Just and Sustainable Israeli-Palestinian Peace, que agrupa dones israelianes, palestines i representants de la comunitat internacional, va reclamar durant una trobada celebrada a Madrid una solució justa i pacífica per al conflicte entre **Israel i Palestina** i la fi del bloqueig sobre la Franja de Gaza. Les participants en la conferència, que incloïa representants governamentals i expertes en el conflicte israelo-palestí, així com en drets de les dones, van reafirmar el seu compromís amb una solució que passi per la creació de dos estats i la fi de l'ocupació.

Al gener es va celebrar la **Conferència de Londres per a l'Afganistan**, amb la participació de representants del Govern afganès i de 70 països donants. La Conferència tenia com a objectiu promoure un nou procés de pau i reconciliació per a aquest país. En la Conferència, **les dones afganeses no van tenir oportunitat de participar en les diferents discussions ni presa de decisions, i únicament una dona va assistir com a representant de la societat civil**, però no específicament en representació de les organitzacions de dones. No obstant això, prèviament a la celebració de la conferència, diversos grups de dones es van reunir i van elaborar una sèrie de recomanacions.⁴³ A més, van mostrar la seva preocupació

Taula 6.3. Participació de les dones en Comissions de la Veritat i la Reconciliació

País	Any d'inici	Comissió	Núm. de dones	%
Libèria	2006	Truth and Reconciliation Commission	4/9	44%
Kenya	2009	Truth, Justice and Reconciliation Commission	4/9	44%
Sierra Leone	2002	Truth and Reconciliation Commission	3/7	43%
Illes Salomó	2009	Truth and Reconciliation Commission	2/5	40%
Togo	2009	Truth, Justice and Reconciliation Commission	4/11	36%
Ghana	2002	National Reconciliation Commission	3/9	33%
Canadà	2009	Truth and Reconciliation Canada	1/3	33%
Hondures	2010	Truth and Reconciliation Commission	2/6	33%
Timor-Leste	2002	Commission for Reception, Truth and Reconciliation	2/7	29%
Panamà	2001	Panama Truth Commission	2/7	28%
Equador	2007	Truth Commission	1/4	25%
RD Congo	2003	Truth and Reconciliation Commission	2/8	25%
Xile	2003	National Commission on Political Imprisonment and Torture	2/8	25%
Sèrbia i Montenegro	2002	Truth and Reconciliation Commission for Sèrbia and Montenegro	3/15	20%
Maurici	2009	Truth and Justice Commission	1/5	20%
Perú	2001	Truth and Reconciliation Commission	2/12	17%
Paraguai	2004	Truth and Justice Commission	1/9	11%
Corea, Rep. de	2000	Presidential Truth Commission on Suspicious Death of the Republic Korea	1/9	11%
Marroc	2004	Equity and Reconciliation Commission	1/16	6%
Uruguai	2000	Peace Commission	0/6	0%
TOTAL			41/165	25%

Font: UNIFEM.

42. Valji, Nahla. *A Window of Opportunity? Making Transitional Justice Work for Women*. Nova York: UNIFEM, setembre de 2010. <http://www.humansecuritygateway.com/documents/UNIFEM_AWindowofOpportunity_MakingTransitionalJusticeWorkforWomen.pdf>.

43. Afghan Women's Network. *Afghan Women's Leaders' Priorities for Stabilization: Statement and Recommendations*. Kabul: Afghan Women's Network, 27 de gener de 2010. <http://www.unifem.org/news_events/story_detail.php?StoryID=1020>.

per l'exclusió de les dones afganeses d'aquesta instància. Les recomanacions efectuades anaven orientades a assegurar la presència de les dones en els processos de pau, tant a les *Jirga* (assemblees tradicionals) de pau previstes pel Govern afganès, com en els diferents fòrums sobre seguretat; garantir que els processos de reconciliació protegeixen els drets de les dones, sense que aquests siguin negociats a canvi d'estabilitat a curt termini, i implementar polítiques sensibles al gènere en matèria de seguretat.

Posteriorment, durant el mes de juny es va celebrar una *Jirga* de Pau, convocada pel president Hamid Karzai per discutir el seu pla de pau, centrat en la negociació amb la insurgència talibana i la reintegració en la societat civil dels seus integrants. Cal assenyalar que **diferents organitzacions de dones i de drets humans van mostrar la seva preocupació per la, novament, gairebé nul·la presència de dones a la *Jirga*** (entre 30 i 50 de 1.400 participants), que es podria interpretar com una maniobra per afavorir la presència dels talibans. Cap de les dones participants no formava part dels diferents comitès organitzadors. Al setembre Karzai va anunciar la posada en marxa d'un pla de pau per al país, dirigit per un Alt Consell de Pau, que consta de 70 membres i dels quals només dos són dones. Per la seva banda, el Comitè per a l'eliminació de totes les formes de discriminació contra les dones de Nacions Unides (CEDAW) va assenyalar que **qualsevol acord entre el Govern afganès i els talibans havia d'incloure un compromís clar amb la protecció dels drets de les dones**. A més, el Comitè va expressar la seva profunda preocupació per la falta d'estratègies per a la protecció d'aquests drets en les discussions preparatòries de cara a unes possibles negociacions amb els representants dels talibans.⁴⁴ També va instar el Govern i la comunitat internacional a garantir la presència de les dones en aquestes converses. Després de la celebració de la Conferència van ser nombroses les veus que van destacar la necessitat que, en cas d'iniciar-se un procés de negociació amb els talibans –com seria la voluntat tant del Govern afganès com d'amplis sectors de la comunitat internacional–, els drets de les dones fossin un assumpte central de les converses, per garantir que es respectin i que no constitueixin moneda de canvi en la negociació d'un possible acord de pau.

En l'àmbit local, al continent asiàtic, després del canvi de Govern a les **Filipines**, amb la victòria de Benigno Aquino a les eleccions, **Teresita Deles va ser nomenada assessora presidencial per al procés de pau, en substitució d'Anabelle T. Abaya**. Deles ja va ocupar aquest càrrec en ocasions anteriors. La fins ara directora de l'Oficina de l'Assessora Presidencial per al Procés de Pau a les Filipines, Anabelle T. Abaya, va instar la nova administració de Benigno Aquino a nomenar més dones per formar part dels panels negociadors amb els grups armats d'oposició MILF i NPA, assenyalant que espera

que almenys hi hagi dues dones en cadascun d'aquests panels. Per la seva banda, la nova assessora presidencial va assenyalar que espera que després d'una revisió profunda del procés de pau amb el MILF, aquest conduïxi a la signatura d'un acord de pau definitiu, mostrant la seva disconformitat amb la via militar per a la resolució del conflicte. Deles va assenyalar que les prioritats del nou Govern per a Mindanao seran la governabilitat, la provisió de serveis bàsics com salut i educació, la recuperació econòmica i la seguretat.

Al **continent africà**, a **Kenya**, el Govern local de Wajir va acceptar **el pla de desarmament i control d'armes lleugeres presentat per l'organització de dones de la zona de Wajir**, Frontier Indigenous Network. El Govern va accedir a fer pública la informació sobre 9.000 armes que han estat recollides i va convidar aquesta organització de dones a participar en un comitè que dissenyarà programes de conscienciació sobre les armes lleugeres. El Govern va accedir a aquestes peticions després que 100 dones ramaderes s'adherissin a la petició i al pla de desarmament i control d'armes lleugeres dissenyat pel Frontier Indigenous Network. La campanya sobre armes lleugeres d'aquesta organització està dirigida a excombatents, combatents en actiu, joves, dones i ancians ramaders i representants del Govern, i ha estat liderada per dones que compten amb àmplia experiència en la mediació en conflictes entre clans, especialment entre els indígenes Saku i altres comunitats ramaderes. El pla inclou el control sobre les rutes de tràfic d'armes que travessen diverses poblacions localitzades a la frontera entre Kenya i Somàlia, així com iniciatives comunitàries de control de les armes.

Durant el mes de juliol es va celebrar a Juba, **el Sudan**, una conferència amb la participació de desenes de dones de les diferents regions sudaneses, així com de dones pertanyents a la diàspora als Estats Units i Canadà. La trobada pretenia fomentar la formació de les participants en qüestions com la gestió de conflictes i la construcció de pau, com també difondre informació sobre el procés de pau i el referèndum al sud del Sudan.⁴⁵ Al **Senegal**, a la regió sud de Casamance, diverses organitzacions de dones van fer públic un manifest reclamant al Govern senegalès i al grup armat d'oposició MFDC que iniciessin un procés de diàleg i que posessin fi a la violència a la regió.⁴⁶

d) Arquitectura de gènere a Nacions Unides

El fet més destacat va ser l'aprovació al juliol de la creació d'una nova agència per promoure l'equitat de gènere i l'apoderament de les dones, **ONU Dones** (UN Women). La nova agència, que **agruparà en un únic organisme les entitats existents actualment dins del marc de Nacions Unides** –UNIFEM, la Divisió per a

44. Vegeu el capítol 3 (Processos de pau).

45. Vegeu el capítol 1 (Conflictes armats), el capítol 2 (Tensions) i Oportunitat de pau del Sudan.

46. Les organitzacions firmants eren CONGAD, CRSFPC/Usoforal, AJAC Lukaal, AJAEDO, APAC, Kagamen Sénégal, Kabonkétoor, GRDR, FAFS, Enfance et Paix, WANEP Sénégal, Caritas Ziguinchor, Fédération des Associations Féminines du Sénégal, cellule de Ziguinchor i Africare.

l'Avanç de les Dones (DAW, per les sigles en anglès), l'Oficina de l'Assessora Especial per a Assumptes de Gènere (OSAGI, per les sigles en anglès) i l'Institut d'Investigacions i Capacitació de Nacions Unides per a la Promoció de la Dona (INSTRAW, per les sigles en anglès)– és operativa des de gener de 2011 i està dirigida per l'expresidenta de Xile, Michelle Bachelet.⁴⁷

ONU Dones compta amb un **pressupost inicial de 500 milions de dòlars** que s'incrementarà progressivament durant els propers cinc anys fins assolir la xifra de 1.000 milions de dòlars. Al novembre, ONU Dones va escollir els 41 estats que configuraran durant els propers dos i tres anys –segons el país– el Comitè Executiu de l'organisme. ONU Dones va designar **deu països d'Àfrica** –Angola, Cap Verd, Côte d'Ivoire, RD Congo, Etiòpia, Lesotho, Líbia, Nigèria i Tanzània–; **deu països**

asiàtics –Bangladesh, Xina, Índia, Indonèsia, Kazakhstan, Japó, Malàisia, Pakistan, Rep. de Corea i Timor Oriental–; **quatre països d'Europa de l'Est** –Estònia, Hongria, Rússia i Ucraïna–; **cinc països d'Europa Occidental** –Dinamarca, França, Itàlia, Luxemburg i Suècia–; **sis països d'Amèrica Llatina i el Carib** –Argentina, Brasil, República Dominicana, El Salvador, Granada i Perú–, i **sis països escollits entre els estats contribuents** –Mèxic, Noruega, Aràbia Saudita, Espanya, Regne Unit i Estats Units. La inclusió en el Comitè Executiu de països com Aràbia Saudita, el Pakistan o RD Congo va aixecar crítiques per part de representants de la societat civil i organitzacions a favor de la defensa dels drets de les dones, que van protestar per la presència en l'organisme dels estats que encapçalen la llista de països on els drets de les dones i nenes són violats de forma sistemàtica.

Quadre 6.5. Funcions d'ONU Dones

ONU Dones neix amb la intenció de treballar per a l'eliminació de la discriminació contra les dones i les nenes, i a favor de l'apoderament de les dones i la consecució de la igualtat entre homes i dones com a beneficiaris del desenvolupament, els drets humans, l'acció humanitària, la pau i la seguretat. Tindrà les funcions següents:⁴⁸

- a) Oferir suport substantiu als òrgans de Nacions Unides (la Comissió de la Condició Jurídica i Social de la Dona, el Consell Econòmic i Social, l'Assemblea General i el Consell de Seguretat) quan s'estudiïn i acordin compromisos, normes i recomanacions de política en matèria d'igualtat de gènere i d'incorporació d'una perspectiva de gènere en tots els àmbits.
- b) Donar suport a les mesures nacionals de promoció i potenciació de la igualtat de gènere i l'apoderament de la dona.
- c) Adoptar mesures de promoció d'àmbit nacional, regional i mundial en qüestions fonamentals per a la igualtat de gènere i l'apoderament de la dona, per procurar que els àmbits poc reconeguts i infradotats de recursos rebin atenció nacional, regional i mundial.
- d) Ajudar els estats membres a executar les mesures de les 12 esferes decisives de la Plataforma d'Acció de Beijing, el document final del vint-i-tresè període extraordinari de sessions de l'Assemblea General, les resolucions del Consell de Seguretat 1325 (2000) i 1820 (2008) i altres resolucions, així com la Convenció sobre l'eliminació de totes les formes de discriminació contra la dona.
- e) Emprendre una tasca d'investigació i anàlisi nova i refermar l'existent, per tal d'afavorir la consecució dels objectius generals, i actuar com a eix o centre de coneixements i experiència en matèria d'igualtat de gènere i apoderament de la dona de tot el sistema de Nacions Unides.
- f) Dirigir i coordinar les estratègies, les polítiques i les activitats del sistema de Nacions Unides en matèria d'igualtat de gènere i apoderament de la dona per promoure la incorporació d'una perspectiva de gènere en tot el sistema.
- g) Enfortir la rendició de comptes en el sistema de Nacions Unides, mitjançant la supervisió i el seguiment de l'acompliment de tot el sistema en matèria d'igualtat de gènere i la presentació d'informes.
- h) Vigilar el compliment dels mandats sobre equilibri de gènere per part del sistema, incloent els nivells directiu i decisor, i informar sobre aquesta qüestió.

47. Vegeu l'Oportunitat de pau ONU Dones.

48. Assemblea General de l'ONU. *Proposta general del Secretari General de l'ONU de creació de l'entitat composta d'igualtat de gènere i apoderament de la dona*, A/64/588, 6 de gener de 2010. <http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/64/289&Lang=S>.